

funkciu spoločenskú nesmieme vyberať z historicko-sociálnych súvislostí, ak jej nemáme dať charakter prázdnej schémy. Sirácky správne tvrdí, že za mravné treba pokladať také konanie človeka a spoločnosti, ktoré je v súlade s dosiahnutou výškou dejinného vývinu, t. j. so životnými záujmami celku, s vedomou príslušnosťou k nemu, s vôľou z toho vyplývajúcou. Humánne a mravné konanie nemusí byť nijako podložené platnosťou „absolútnych“ princípov, morálkou „z iného sveta“ ap. Nech si vraj podobné idey prikladajú charakter „večnosti“, ak sa priečia spoločenskému vývinu v smere obecnosti a hatia mravnosť ako činiteľa sociálno-regulačnej funkčnosti, prechádzajú do oblasti pojmov nemravných. Spoločnosť si môže ukladať iba také mravné ciele, na aké intelektuálne, charakterové a technicky stačí.

Svoju hodnotnú štúdiu uzaviera Sirácky touto úvahou: Hýbadlom dejín v krajnej línii sú ľudia, masy ako bojovníci a aktívni činitelia, plniaci úlohy, ktoré im kladie nevyhnutnosť dejinno-spoločenského vývinu. V týchto materiálnych, sociálnych a duchovných zápasoch ide o ideovo-mravný rast človeka, o prerastanie jeho biologického „povedomia“ na povedomie sociálno-kultúrno-mravné. Hodnoty vraj teda nespočívajú v oblastiach neprístupných človeku, ale v ňom samom. Sirácky konštatuje, že najvyššia výška, ktorú človek v dejinách dosiahol, je výška kultúrno-mravnnej vyspelosti, ktorá rástla v pomere so spoločenským vývinom, a ktorá svoju najvyššiu dokonalosť dosiahla v novom človeku činu a myšlienky, v človeku novej, socialistickej spoločnosti. Sirácky v tejto súvislosti veľmi pekne hovorí, ako proti buržoáznej morálke stojí morálka socialistickeho humanizmu, so svojim vysokým poňatím ideálu: ideál je výrazom vedecky zistených potrieb spoločnosti, záujmov ľudu — komunisti nepopierajú ideál, neuznávajú iba tvrdenie, že ideál padá s neba. V marxizme niečo rozporu medzi ideálom a skutočnosťou. Autor končí slovami, že slobodná spoločnosť bez vykorisťovania, bez útlaku materiálneho aj ideologického, bez triednych protikladov a konfliktov vytvorí si aj primeranú kultúru s morálkou, ktorá bude možná len na takom stupni spoločenského vývinu, na ktorom triedne protivy a nielen prekonajú, ale aj zabudnú v praktickom živote.

(1949)

Igor Hrušovský

VZESTUP, SBORNÍK MARXISTICKÝCH STUDIÍ

Redigoval prof. Dr. A. K o l m a n,

Socialistická akademie, Praha 1948,

str. 100, cena Kčs 60.—.

Socialistická akadémia v Prahe predkladá v zborníku *Vzestup* devätnásť štúdií z najrozličnejších odborov, pospájaných úprimným úsilím o podrobnejší výklad sveta marxistickou filozofiou.

V prvej štúdií (J. Goldm an, *Hospodársky výzkum a jeho funkce*) dokazuje autor nevyhnutnosť vedeckého hospodárskeho výskumu, ktorý je naozaj možný v celej plnosti až v hospodárstve socialistickej.

V druhom článku (*Němci a česká revoluce*) K. Kreibich vykladá udalosti okolo r. 1848 v Čechách a Nemecku a vysvetľuje dôsledné revolučné stanovisko Marxa a Engelsa, ktoré naša buržoázia neraz skresľuje.

V ďalšej štúdii (*O základní posice dialektického materialismu*) rozoberá L. Rieger st. historicky, noeticky a logicky vznik a dnešný stav marxistickej filozofie a dochádza k záveru, že dialektický materializmus je filozofiu práce a má svoje noetické základy v práci, v zásahu do skutočnosti, ktorým vedie človeka k novému slobodnému životu bez idealistických mystifikácií.

A. Kolman vysvetľuje vo štvrtej štúdii (*O souvislosti neeuclidovské geometrie s filosofií*) vznik neeuclidovských geometrií a dokazuje súvis celého procesu s ostatnou ideologickou nadstavbou, pričom ostro kritizuje Gaussa.

V piatej štúdii (*Jaké světlo vrhá dialektický materialismus jako pracovní metoda a filosofie na problém života*) ukazuje M. Teich, ako moderná biológia potvrdzuje marxistickú filozofiu a základné stanovisko Engelsovo k životu.

Podobnou témou zaoberá sa F. Herčík v štúdii *Dialektika růstu*, pričom kritizuje niektoré moderné biologické teórie.

C. Michalová rozoberá v siedmom článku (*Kritické poznámky k psychoanalýze*) psychoanalýzu, uznávajúc jej určité zásluhy, avšak prísne kritizujúc jej omyly.

V ôsmej štúdii určuje I. Málek (*Dialektický materialismus a mikrobiologie*) úlohy biologov-marxistov na tomto poli.

V. Ruml rozoberá pomer komunizmu a náboženstva (*Komunismus a náboženství*) všeobecne aj špeciálne u nás; dokazuje, že cirkvi dnes ozaž môžu u nás spolupracovať so socialistickým hnutím.

V jedenástom článku (*O společenském smyslu mravních hodnot a norem*) rozoberá M. Jodl etiku marxizmu a dokazuje jej vedeckosť a oprávnenosť.

J. Orlický v článku (*Humanismus Masarykův a Marxův*) porovnáva Masarykov humanizmus s etikou marxistickou; oceňuje kladné stránky Masarykovej etiky, no konštatuje, že sa Masaryk nevedel celkom oslobodiť od buržoázných predstáv svojej doby.

V dvanásťtej štúdii (*Dialektika jako metoda poznání v právní vědě*) kritizuje I. Dostál-Bystřina buržoázne právne teórie a konfrontuje ich s vedeckým svetonáhľadom.

M. Kaláb zaoberá sa v trinásťtej štúdii (*Základy dialektického chápání příčinnosti a kritika kondicionalistického agnosticizmu*) kritikou kauzality vôbec a špeciálne výkladom a zavrnutím kondicionálneho agnosticizmu.

J. Vrána v štúdii (*Několik poznámek k lidovému umění v době baroka*) rozlišuje v našom baroku dva prúdy — panský a sedliacky.

V článku (*O životním dile profesora Úlehly*) od Tomašovského hodnotí sa práca zomrelého profesora Úlehlu a kritizuje sa aj jeho nedôsledný pozitivizmus.

Šestnásť štúdia je preklad článku M. Leonova (*Kritika a sebakritika — zákonitost vývoje sovětské společnosti*); veľmi jasne sa v nej vysvetľuje pojem socialistickej kritiky a sebakritiky a ich nevyhnutnosť.

Aj sedemnásť štúdia je prekladom článku vynikajúceho bulharského marxistického teoretika Todora Pavlova (*Věda a umění jako subjektivní obrazy objektivních věcí*). Vykladá sa v nej marxistické stanovisko k vede a umeniu, ktoré nemôžu byť „netendenčné“.

Ostatný článok (*Materialismus a idealismus v moderní astronomii*) je tiež prekladom; autorom je P. Labérénne. Kritizujú sa v ňom reakčné tendencie v dnešnej astronómii.

A napokon je k zborníku pripojený zoznam sovietskej literatúry zo začiatku r. 1948, pokiaľ je u nás prístupná.

Celý zborník je znamenitým prínosom nášmu vedeckému bádaniu; v článkoch sú, pravda, neraz aj tvrdenia diskutabilné, no v tom je azda aj ich cena a význam. Ukazujú, že naša marxistická veda nechce stáť na mieste, že nelipne na akýchsi dogmách, ale že hľadá nové cesty a podporuje tak nový vývin, bez ktorého niet života.

Stanislav Felber

STANISLAV FELBER, VEDOMIE A PODVEDOMIE

Bratislava, Slovenská akadémia vied a umení, 1948, str. 136, cena 160 Kčs.

Felberova kniha predstavuje s viacerých stránok pozoruhodný, presvedčivý a v domácej marxistickej literatúre vari ojedinelý pokus vyrovnat sa s otázkou vedomia, podvedomia a ich vzájomného pomeru. Na základni rozsiahleho vzdelania a vlastných pozorovaní Felber podáva svoju „filozofiu psychologie“ a vyrovnáva sa s celým radom psychologických a neotických otázok, predovšetkým však s Freudovou psychoanalýzou a jej odvetviami.

Poslanie knihy je kritické. Pre tento cieľ si autor tvorí teoretické predpoklady všeobecnej povahy, ktoré potom aplikuje pri riešení špeciálnych otázok. Odmieta psychofyzický paralelizmus a za myšlienkové procesy pokladá deje našej nervovej sústavy. Myšlienkové procesy triedi na vedomé a podvedomé, kým všetky ostatné procesy reálneho sveta vyjadruje termínom „nevedomia“. Špeciálnou problematikou knihy je práve problematika vzťahov medzi vedomím, podvedomím a nevedomím s hľadiska predovšetkým psychologického, existenčného, pričom sa však kniha nevyhýba ani problematike noetickej, pokiaľ táto súvisí s celou problematikou psychologickou. Pokiaľ ide o psychologický problém vzťahu medzi vedomím, podvedomím a nevedomím Felber správne a nevyhnutne poníma psychológiu ako vedu syntetickú, metodologicky odkázanú na pozorovanie iných, a to tak pozorovanie jednotlivcov ako skupín v historickom vývine. Vedecká psychológia v užšom smysle je odkázaná na metódu nepriamu, doplnenú priamou metódou introspektívnou, ktorú však Felber so zreteľom na problematiku syntetickej psychologie prijíma iba v širšom smysle. Práve v oblasti vzťahov medzi vedomím a podvedomím introspekcia ako priame a synchronické pozorovanie je nepresná, o čom sa možno analyticky presvedčiť. So zreteľom na analýzu, ktorej podstatou je samozrejmosť a seba predmetnosť vedomia, Felber správne odmieta nekritické poňatie, ktorému by subjekt a objekt tvorili oddelené a nadradené vrstvy. V smysle nekritického poňatia niet nijakého uvedomenia, že si uvedomujem, pričom Felber vyčíta logickú neudržateľnosť takeého poňatia, ktoré by viedlo k absurdnému postupu do nekonečna. Možno podotknúť, že Felberovo stanovisko je namierené proti klasickej logickej metóde, súč dôsledkom dialektického myslenia a zároveň odporuje spôsobu primitívneho myslenia, ktorému komplexne splyva subjekt s objektom a je presvedčené o vlastnej všemohúcnosti. Naproti metodologickej introspekcii nesprávne aplikovanej Felber uznáva oprávnenosť behavio-